

PETR ZÍDEK

HANA BENEŠOVÁ

Neobyčejný příběh manželky
druhého československého
prezidenta

(1885–1974)

UNIVERSUM

HANA
BENEŠOVÁ

PETR ZÍDEK

HANA BENEŠOVÁ

Neobyčejný příběh manželky
druhého československého
prezidenta

(1885–1974)

EUROMEDIA GROUP

Kniha vychází u příležitosti
50. výročí úmrtí a 140. výročí narození
Hany Benešové.

Odborní recenzenti Michal Kolář, Josef Tomeš

Copyright © Petr Zídek, 2024
Copyright a zdroje fotografií jsou uvedeny na konci knihy.

ISBN 978-80-284-0207-5

Fotografie na obálce: Hana Benešová ve vile v Sezimově Ústí (září 1933)
Fotografie na předsádce: Hana Benešová v okně sídla Národní rady československé
v Paříži (1919)
Fotografie na straně 2: Portrét Hany Benešové od Františka Drtikola, 20. léta

OBSAH

ÚVOD.....	9
Pár slov k druhému vydání	11
ANIČKA VLČKOVÁ (1885–1909)	13
Školačkou v Táboře	15
Slánské intermezzo	18
Teta Eva	20
S Aťou do Paříže	24
Edka	24
Rebelka	28
S EDVARDEM PŘED VÁLKOU (1909–1914)	31
Novomanželka	31
Paní domácí	35
ODBOJÁŘKA A VĚZENKYNĚ (1914–1918)	41
Proti Rakousku	41
Beneš odchází do exilu	42
Knoflíková aféra	51
Zatčení a první výslechy	53
Vězenkyní ve Vídni	59
Bratři	65
Proces a nové věznění	66
Čekání na konec války	69

MANŽELKOU MINISTRA ZAHRANIČÍ (1918–1935)	75
Říjnová euforie	75
Na mírové konferenci	78
„Chlapenečku Edíčku“ – „Má drahá Hančičko“	80
Pravá žena diplomata	86
Zátorka	91
S Masarykovými	95
Když dámy hospodaří – YWCA	102
Módní ikonou první republiky	106
Smrt Josefa Vlčka	109
„Milej domůvek“	11
PRVNÍ DÁMA (1935–1938)	117
Zrod kultu	117
Mnichov 1938	127
V EXILU A ODBOJI (1938–1945)	135
Putney	135
V Americe	139
Zpět v Londýně	142
V čele Červeného kříže	143
Očima protektorátní propagandy	154
Návrat domů	156
IKONA TŘETÍ REPUBLIKY (1945–1948)	163
„Ten úsměv sílu měl i něhu“	163
Charitativní činnost	171
Kmotra ze Sudet	174
Psi pana prezidenta	176
Život ve stínu nemoci	181
Únor 1948	184

ŽIVOT V ÚSTRANÍ (1948–1974)	191
Poslední společné léto	191
„Můj život je výhled do prázdna“	195
Dědictví	199
„Osoba k zatčení“	201
Nejtěžší léta	204
Hanulka	207
Nehoda	208
Svaté pole	209
Bratr Václav	212
Lidé kolem Hany	214
Akce StB „Margot“	220
Pražské jaro	227
Neduhy stáří	230
Konec	233
Pohřeb	234
Strach Eduarda Hakena	236
ODKAZ A TRADICE	239
Závěť	239
Návrat po roce 1989	240
Závěr	242
Prameny a literatura	246
Poznámky	256
Jmenný rejstřík	279
Ediční poznámka	285
Zdroje fotografií	285
Resumé	287

ÚVOD

Tato kniha má – jako všechny – svou historii. Když jsem připravoval svou knihu o manželkách československých a českých premiérů *Po boku* (2012), zjistil jsem s překvapením, že manželce druhého československého prezidenta doposud nebyla věnována žádná větší historická práce. O tom, že by si biografii zasloužila, není pochyb: životní příběh Hany Benešové je v mnoha ohledech fascinující. Dívka z chudé rodiny, která se dostala na sám společenský vrchol. Žena, která se stala nedostižným vzorem pro všechny následující partnerky politiků. Žena, která smysl svého života spatřovala v péči o manžela a později jeho odkaz. Žena, která byla pro politickou činnost svého muže vězněna a později ze stejného důvodu musela skoro sedm let žít v exilu. Manželka politika, kterou měli lidé rádi, přestože preferovala diskrétnost.

Rozhodl jsem se, že se pokusím dluh, který historici k Haně Benešové mají, splatit. Práce nakonec byla mnohem náročnější, než jsem předpokládal, protože důležité materiály jsou roztroušeny po mnoha archivech v desítkách fondů. Některé zásadní dokumenty jsou navíc uloženy tam, kde by je hledal málokdo.

Bádat o Haně Benešové a psát její životopis byla většinou radostná práce. Manželka druhého československého prezidenta byla totiž veskrze pozitivní postavou. Neměla žádné vady charakteru či špatné vlastnosti, její soukromý život byl v souladu s jejím veřejným obrazem, svého poněkud odtažitého manžela v očích občanů zlidšťovala (Hanu respektovali i jeho odpůrci). Měla vytříbený vkus, vybrané chování, příkladný přístup k lidem. Na druhé straně ale její život nebyl žádná selanka: jeho velkou část prožila ve 20. století plném zvrátů a pohrom. Pokud něco z té radosti a pozitivní energie, která z Haniny osobnosti vyzařuje, přeskočí i na čtenáře této knihy, bude její účel splněn.

Jsem rád, že jsem se díky práci na životopisu Hany Benešové mohl seznámit s mnoha zajímavými lidmi, kteří knize pomohli na svět. Na prvním místě bych rád zmínil kolegu Michala Koláře. Bez možnosti využít

jeho osobní archiv by publikace byla výrazně chudší a naše pravidelné diskuse o tématu patřily mezi nejpříjemnější části badatelské činnosti. Michal Kolář také text opatřil podnětnými kritickými připomínkami, stejně jako další kolega, kterému jsem povinován vděčností, Josef Tomeš.

Velkým potěšením pro mě byla také setkání s pamětníky. Hanu Benešovou budu mít už navždy spojenou s palačinkami, které mi ve svém bytě v historickém domě U Riegerových sadů 14 (dnes se ulice jmenuje Chopinova) připravovala dcera Ati Oličové Anna Rottová. Hanina kmotřenka mi poskytla množství dopisů, které manželka Edvarda Beneše psala své nejlepší přítelkyni a které dávají nahlédnout do jejího nejintimnějšího soukromí. Synovci Haniny komorné Vilmy Kulhánkové Eduardu Menclovi jsem zavázán nejen za podrobný popis denního života v Sezimově Ústí, kam jako dítě pravidelně jezdil na prázdniny, ale také za řadu unikátních fotografií. Pavle Boháčové a její rodině vděčím za možnost prohlédnout si dům v Řevničově, který kdysi patřil policejnímu radovi Václavu Oličovi a v němž Hana Benešová pobývala zejména v těžkých časech první světové války. Jan Kučera mi laskavě poskytl fotografie ze svého křtu.

Za knihou se skrývá velké množství neviditelné archivářské práce. Jsem vděčen zejména archivářům z Archivu Národního muzea Mileně Běličové, Miroslavě Burianové, Lence Hajné, Kateřině Pařízkové a Liboru Jůnovi, dále pak Janu Chodějovskému a Heleně Kokešové z Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd ČR, Emilii Benešové a Renátě Purnochové z Národního archivu, Janě Cingrové a Robertu Novotnému ze Státního okresního archivu Kladno, Jitce Bílkové z Archivu bezpečnostních složek, Karlu Bílkovi z Literárního archivu Památníku národního písemnictví, Jakubu Doležalovi z Archivu Kanceláře prezidenta republiky, kastelánu státního zámku Náměšť nad Oslavou Marku Bušovi, Boženě Pražákové z Husitského muzea v Táboře a mnohým dalším.

Za zprostředkování informací či materiálů si dík dále zaslouží Miloš Doležal, Dagmar Hájková, Jiří Hoppe, Eva Hubičková, Ivana Hušáková, Daniela Iwashita, Jan Komárek, Šárka Křiváková, Vladimír Příbyl, Jiří

Rajlich a Karel Sieber. Zvláštní dík patří mé ženě Lucii, která mi pomohla s překlady z německých pramenů, opravila četné stylistické a gramatické nedostatky textu, a především na sebe vzala značnou část mých povinností vůči rodině. Bez její podpory by kniha nemohla být napsána.

PÁR SLOV K DRUHÉMU VYDÁNÍ

Na podzim 2023 jsem si během hojně navštívené besedy o Haně Benešové v Knihovně Václava Štecha ve Slaném uvědomil, že osudy manželky druhého československého prezidenta stále zajímají mnoho lidí, a to i mladšího věku. A že moje kniha, vydaná v roce 2014, již není navzdory několika dotiskům v knihkupectvích dostupná. Rozhodl jsem se proto vydat ji znovu. Rok 2024, kdy si připomínáme půl století od Hanina skonu, je k tomu zvláště příhodný.

V druhém vydání byla doplněna řada drobných detailů, asi nejvýznamnější se týká Hanina prožitku mnichovské krize v roce 1938, který popisuje v dopise přítelkyni, jež jsem dodatečně objevil v jednom soukromém rodinném archivu. Kromě toho bylo opraveno několik nepřesností, za jejichž identifikaci děkuji milé kolegyni z Národního muzea Miroslavě Burianové a milému příteli Michalu Kolářovi. Pokud by někoho ze čtenářů zajímala Hana Benešová jako módní ikona, což je aspekt, kterému v této knize mohla být věnována pouze jedna kapitola, lze mu doporučit výbornou publikaci zmíněné Miroslavy Burianové *První dáma elegance – Hana Benešová* (Grada 2022).

Od prvního vydání knihy před deseti lety došlo k pozitivnímu vývoji, pokud jde o odkaz Hany Benešové. Vila manželů Benešových v Sezimově Ústí, kterou Hana déle než čtvrtstoletí pietně udržovala v původní podobě, byla zbavena posledních necitlivých zásahů z dob, kdy sloužila jako rekreační zařízení členů vlády, a zpřístupněna k pravidelným prohlídkám (v letních měsících každý den mimo pondělí). Pokud je nějaké místo, kde je duch Hany Benešové přítomen, je to právě vila a zahrada v Sezimově Ústí.

Čtenářkám a čtenářům přeji, aby s životopisem Hany Benešové prožili stejně radostné chvíle jako jeho autor.

Anna Vičková sedmnáctiletá.

ANIČKA VLČKOVÁ

(1885–1909)

Budoucí první dáma se narodila jako Anna Vlčková v drážním domku v Deutzendorfu (dnes Domaslavicích) u Oseku 16. července 1885 o šesté hodině ranní. O tři dny později byla pokřtěna v kostele sv. Kateřiny v Oseku místním farářem Juliem Schröterem. V podkrušnohorské vsi byli tehdy Vlčkovi s velkou pravděpodobností jedinou česky mluvící rodinou.¹

Oba Annini rodiče pocházeli z Kladenska. Otec Václav Vlček se narodil v roce 1853 ve Smečně, které se tehdy jmenovalo Muncifaj. Jeho otec, také Václav, byl zednickým tovaryšem, matka Anna, rozená Malcová, byla vdovou po zednickém tovaryši Josefu Šulcovi.² Václav Vlček ztratil záhy oba rodiče, vyučil se krejčím, ale místo řemesla nakonec jedenáct let působil u vojenské hudby.³ 26. července 1881 se oženil s o dva roky starší Josefou Ostatkovou, švadlenou, jejíž rodiče – Josef Ostatek a Marie, rozená Ryšánková – byli domkáři z Okoře.⁴ V té době již působil jako železniční zřízenec, kvůli čemuž se rodina často stěhovala. Někdy v polovině 80. let byl přeložen do Deutzendorfu na právě dokončované železnici Most–Moldava, kterou vybudovala společnost Pražsko-duchcovská dráha za účelem přepravy uhlí z mostecké pánve do Saska.

Prvorozený Václav se manželům Vlčkovým narodil 15. září 1882 v Jenči.⁵ O necelé tři roky později přišla na svět Anna. Nejmladší Josef se narodil 26. června 1887 v Oseku.⁶ Nedlouho poté se rodina přestěhovala

Taufmatrik

Jahr: 1885.		Ort und Hausnummer	Name des Kindes	Name des taufenden Priesters	Religion	Verheiratet	ehelich	unehelich	Zugehörigen (Geburtsort)
Monat und Tag	der Geburt	der Taufe							
Juli	16.	19.	Leubendorf Königsgraben 35.	Anna	Paulius				
6 Apr			Gez. geboren: Kufhn. Suchanek in Bw. Königsgraben Nr. 14.	Schriöder Coop.					
Wegman			Nr. 1 geborene in hier (König Weinberge) nun Dr. Dr. Dr. mit Dr. Edward Bone						

Fol. 352.

[illegible]

Záznam v matrice o narození Anny Vlčkové.

do Dobronic u Bechyně a po dalších dvou letech do Tábora, kde začala šestiletá Anna v září 1891 navštěvovat dívčí obecnou školu Na Parkánech.⁷

ŠKOLAČKOU V TÁBOŘE

O dětství Anny Vlčkové se dochovalo velmi málo pramenů. Ona sama své vzpomínky na život v Táboře a později ve Slaném nikdy nezachytila. Nemáme ani žádnou rodinnou fotografii Vlčků z té doby – ostatně ani z doby pozdější. Důvod není nutné dlouho domýšlet: Vlčkovi museli žít velmi skromně, sociální postavení hlavy rodiny – traťového strážného a později průvodčího – nebylo příliš vzdálené od skutečné chudoby.

O kulturní úrovni Haniných rodičů výstižně vypovídá jediný dochovaný dopis její matky, zřejmě z roku 1913, v němž píše o hrobu svého manžela:

„Drazí

*predem vam dekuji za vsecku vaši starost a peci co pro nas delate zaro-
vĕn mne potešilo že jste oba zdavi a hlavnĕ že zas tak dobre vipadaš. bila
jsem hned po obdrženi vašeho dopisu na radnici zkrze zakoupeňi toho
hrobu a bilo mñĕ tam řeknuto abich si přinesla cedulku od hrobnika abi
jsme nezakoupili hrop nejaky jini nechtel mñĕ věrit jak jsem mu ja udava-
la kteri je to je prvi nahoře čtvrti číslo 51.*

*a bude to stat navždi ko 32 a 10 roku 20 ko tak vam davam navuli jak
to bude vam možni mñĕla jsem stim velkou starost nebo se stane co nejdriv
že se bude ta čtvrt kopat a moc bi mne to bolelo kdibi tatiňka vikopali take
bi bilo škoda toho stromečku a té ruže je to moc krasné tak vas žadam abi
jste tak co nejdrif tu časku zaslali a nebo sem přijeli.“⁸*

Oficiální životopis Hany Benešové, který vypracovalo Ministerstvo zahraničních věcí po zvolení jejího muže hlavou státu, odbývá toto období několika větami: „Dětství prožila paní Benešová v Táboře, kde její otec bydlel ve státním železničním domě u dráhy č. 586. Roku 1891 začala tam chodit do I. třídy dívčí obecné školy Na Parkánech. Když vychodila obecnou školu, kde se dobře učila (mívala většinou jedničky), vstoupila ve školním roce 1896/7 do I. ročníku měšťanské dívčí školy. Také zde se učila velmi dobře: měla samé jedničky.“⁹

Budova Dívčích škol Na Parkánech v Táboře, kterou Anna Vlčková navštěvovala v letech 1891–1897.

Jako všechny oficiální životopisy musíme i tento brát s rezervou. Anička Vlčková byla nepochybně nadprůměrnou žákyní, samé jedničky však na vysvědčení neměla nikdy. V první třídě (do níž chodila společně s dalšími 105 dívkami!) měla jedničku pouze z náboženství, z ostatních předmětů pak dvojky, ze čtení na konci roku dokonce trojku. O určitém problému s adaptací na školní docházku svědčí i velký počet zameškaných hodin – za rok měla 71 půldnů omluvených a tři neomluvené.¹⁰ V dalších ročnících se však už jen zlepšovala, což mohlo být dáno i tím, že od druhé třídy vystřídala Josefa Pfeiffera na postu třídního učitele Kamila Sedláčková, na niž v dospělosti vzpomínala jako na „naši milovanou učitelku“.¹¹ Kamila Sedláčková přivedla Aničku až do páté třídy. To již dívka patřila mezi premiantky: kromě pravopisu, počtů a psaní, kde dostávala i dvojky, byly na jejím vysvědčení jedničky.¹²

Na obecné škole se Anička spřátelila se spolužačkou Marií Záhořovou-Němcovou (1885–1930), vnučkou Boženy Němcové a pozdější sociální pracovnící. Obě bydlely v Táboře na Novém Městě, takže chodily asi kilometr a čtvrt do školy a ze školy spolu. V roce 1921 na to vzpomínala: „A mně se hned vynoří naše bývalé cesty ze školy, naše zahrádky a Kleinův dvůr s haldami narovnaných klád, kde jsme si tolik nahrály, naše Eldorado – Kleinova houpačka a pak drahý a milovaný Jordán, v letě i v zimě zbožňovaný...“¹³

Dobový plán Táboře s vyznačenými místy Annina bydliště (1) a škol Na Parkánech (2).

Ve školním roce 1896/97 začala Anička Vlčková chodit do první B trojtržní dívčí měšťanské školy, která sídlila ve stejné moderní budově z roku 1880 jako dívčí obecná škola.¹⁴ Třídní učitelkou jí byla sestra známého historika husitství Václava Novotného Marie Novotná. Ve třídě

Anna opět patřila k nejlepším, dvojky měla pouze v prvním čtvrtletí, a to ze zeměpisu, němčiny, kreslení a „měřičství a rejsování“.¹⁵ Do druhé třídy měšťanky nastoupila Anna již ve Slaném, kam se rodina přestěhovala – otec byl pensionován v důsledku úrazu, který utrpěl ve službě.¹⁶ S časovým odstupem více než padesáti let Hana vzpomínala na bolestné loučení s Táborem: „Pamatuji, jak mě spolužačky doprovázely na nádraží s květinami, plakaly jsme.“¹⁷

SLÁNSKÉ INTERMEZZO

Školní rok na dívčí měšťance ve Slaném byl zahájen 15. září 1897 jako obvykle slavnostní bohoslužbou v Děkanském chrámu Páně o osmé hodině ranní. Kronikář školy zaznamenal i následující události: „Po službách Božích utvořily žákyně dívčích škol za přítomnosti celého sboru učitelského špalír v Husově třídě (v Lounské ulici) na uvítání místodržitele Království Českého, Jeho Excellence Pana hraběte Karla Coudenhove, jenž toho dne po 9. hodině vlakem přijel do Slaného, dal si představit v místnostech c. k. okresního hejtmánství veškeré hodnostáře, korporace a spolky a navštívil pak hospodářsko-průmyslovou výstavu okresu Slánského [...] Sbor učitelský škol dívčích uvedl k audienci pana místodržitele ředitel Jan Stuchl. Jeho Excellence Pan místodržitel vyptával se zevrubně na poměry školy, ředitelstva a učitelstva a vyslovil svoji spokojenost.“ Na hospodářsko-průmyslové výstavě měly Dívčí školy vlastní expozici, kterou ředitel školy místodržitele provedl. „Ředitel upozornil Jeho Excellenci Pana místodržitele na vystavené práce žákyň, kreslivo, úlohy a ženské ruč. práce a Jeho Excellence Pan místodržitel vyslovila svou největší spokojenost.“¹⁸

Také na měšťance ve Slaném patřila Anička Vlčková k premiantkám. Na závěrečném vysvědčení z druhé třídy, kterou s ní navštěvovalo dalších 53 dívek, měla kromě dvojky z počtů jedničky, v pololetí dvojky i z přírodopytu a kreslení. O rok později měla za první čtvrtletí z počtů

trojku, ale do konce roku se zlepšila na výbornou: jedinou dvojku tak měla z kreslení.¹⁹

Podobně jako v Táboře žili i ve Slaném Vlčkovi v podnájmu na městské periferii v domech, které se ani zdaleka nedají označit za honosné. Jejich prvním bydlíštěm byl přízemní domek v Šultysově ulici čp. 412, který byl v 80. letech 20. století zbořen – na jeho místě nyní stojí paneláky. Někdy před 3. lednem 1901 se Vlčkovi přestěhovali do Havířské ulice čp. 266. Ani tento dům již dnes nestojí, padl za oběť rozšiřování sousední ulice U brodu.²⁰ Z dochovaných fotografií a plánů patrového objektu,

Dům ve Slaném v Havířské ulici čp. 266 (uprostřed vlevo), nahoře uliční fasáda, dole pohled ze zahrady.

který si pro sebe dal v roce 1882 postavit mistr kolářský pan Hrubý, se zdá, že šlo přece jen o trochu modernější dům, dva byty měly dokonce balkon. I tak však šlo o bydlení velmi skromné, byty o kuchyni a jednom pokoji neměly koupelnu ani záchod.²¹ Do Havířské ulice jezdila Anička již jen na návštěvu a na prázdniny: po vychození třetí třídy měšťanky si ji v roce 1899 vzala k sobě do Prahy její teta Eva Šulcová.

TETA EVA

Eva Šulcová byla o necelé čtyři roky starší než Aniččin otec Václav Vlček.²² Pocházela z prvního manželství jeho matky s Josefem Šulcem. O vztazích obou sourozenců nic nevíme, stejně jako o důvodu, proč si Eva k sobě čtrnáctiletou Annu vzala. Pravděpodobně jako svobodná a bezdětná toužila po někom, komu by mohla věnovat svou lásku a péči. Nebýt tety, čekal by Annu Vlčkovou osud chudé maloměstské dívky, přestěhování do Prahy však zcela změnilo její životní perspektivu. Eva Šulcová byla bohatá. Nevíme přesně jak, ale označení „soukromnice“ na její policejní přihlášce svědčí o tom, že žila z investovaných peněz.

Jak Eva Šulcová k majetku přišla? Od svých dvaceti let v Praze sloužila, nejprve u c. k. rady zemského soudu Karla Fanty a jeho ženy Marie a posléze u Vilemíny Štorchové.²³ Začínala zřejmě jako obyčejná služebná a vypracovala se na hospodyně. Po smrti své zaměstnavatelky zdědila slušné jmění, díky kterému mohla financovat další školní vzdělání své neteře. Ta navštěvovala v Praze nejprve průmyslovou (později rodinnou) školu a pak ještě školu obchodní. Jak si Anička Vlčková v těchto školách vedla, není možné pro nedostatek pramenů zjistit.

Starší biografie Hany Benešové²⁴ většinou čerpaly z již citovaného oficiálního životopisu z roku 1936, který uvádí, že Eva Šulcová „bydlela v Praze na Král. Vinohradech u Riegerových sadů č. 14 v domě pražského policejního ředitele a dvorního rady Václava Oliče“. Tak se měla Anička Vlčková seznámit s Oličovou rodinou a na celý život se sprátelit

Anna Vlčková čtrnáctiletá.

s jeho dcerou Annou, přezdívanou Aťa. Pravda je však taková, že Eva Šulcová bydlela v Oličově domě až mnohem později a její vztahy s rodinou Václava Oliče se nedají na základě dochovaných dokumentů přesně rekonstruovat.

Na přelomu století bydlela Eva Šulcová na Betlémském náměstí v domě čp. 251. Václav Olič bydlel v nedaleké Bartolomějské ulici čp. 313.²⁵ Obě rodiny to k sobě měly blízko, nepochybně se znaly z místní

**Oličův dům v ulici U Riegerových sadů (dnes Chopinova) 14
na fotografii z meziválečné doby.**

farnosti a obě Aničky spolu chodily do rodinné školy. Na počátku roku 1905 se Eva Šulcová přestěhovala do Sadové ulice č. 2 v Karlíně.²⁶ Na současných mapách už ji nenajdeme – byla na místě dnešní severo-jihní magistrály (ulice Wilsonova).²⁷ Sem byl Evě Šulcové adresován jeden dochovaný dopis a dvě pohlednice z února 1904 až ledna 1906, avšak orientační číslo na nich není 2, ale 3.²⁸ Do Oličova domu v ulici U Riegerových sadů 14 se Eva Šulcová nemohla přestěhovat dříve než v druhé polovině roku 1908, protože teprve v listopadu 1907 byla povolena jeho výstavba, která

i při tehdejších rychlém tempu trvala minimálně půl roku. Pozoruhodné také je, že zadavatelem stavby nebyl Václav Olič, ale jeho příbuzná Božena Pelcová.²⁹ V roce 1910 byly již formálními vlastníci domu Oličovy dcery Marie a Anna.³⁰

Eva Šulcová tedy musela být s Václavem Oličem v úzkých kontaktech dávno předtím, než se přestěhovala do jeho domu. Jejich vztahy překračovaly běžné přátelství, což dávalo podnět k různým spekulacím a dohadům. Žádné dokumenty, které by tyto vztahy blíže osvětlovaly, však bohužel nemáme.

Život u tety Evy nebyl, jak píše Ladislav Kunte v nevydaném životopise Edvarda Beneše, pro Aničku Vlčkovou z nejradostnějších – trochu se podobal životu v klášteře. „Teta, která neměla na světě nikoho než tuto svou neteř, obklopila ji veškerou svou péčí, ale jak tomu bývá u starších žen, které se neprovdaly, péčí až příliš úzkostlivou a k mládí nedůvěřivou. Jsouc až bigotně nábožná, dbala především o duši své svěťkyně, aby nepřišla do styku s nástrahami hříšného světa, a proto, ač měla nemocnou nohu a chůze jí působila námahu, čekávala na ni u školy, aby ji doprovodila domů a uchránila od světských svodů.“³¹

O tom, že teta Eva byla osobou poněkud svéráznou, svědčí i dopis, který své neteři odeslala 19. června 1909 z Řenčova (dnes Řevničova), kde měli Oličovi vilu, v níž Eva Šulcová trávila léto: „Mila Anna, od 17. t. m. jsme v Řenčově, a nic zde nedělám, než jím a piju, dlím v zahradě. Dnes jsem byla také v polích. Nohu si léčím listím a slunečními paprsky. Vždy si vyhledám, kde sluníčko na hlavu nesvítí, a kde pouze žár sluneční vrhá světlo na nohu. Blízko mne se léčí druhý pacient tímže způsobem, ale místo nohy léčí ruku.“ Dopis Eva Šulcová nadiktovala Václavu Oličovi, protože – jak píše – její pravá ruka nemohla správně držet pero. Jiný dopis, který napsala vlastnoručně, dokazuje, že měla jen velmi chabé školní vzdělání: psala foneticky a bez interpunkce.³²

Za rodiči do Slaného jezdila Anna Vlčková jen na prázdniny. Otec ji navíc navštěvoval každých čtrnáct dní v Praze. Již 3. července 1903 však ve Slaném ve věku necelých padesáti let zemřel. Příčinou smrti byla tuberkulóza.³³

S AŤOU DO PAŘÍŽE

Podle ústního podání tradovaného v rodině přišla s nápadem na to, aby její dcera odjela na studijní pobyt do Paříže, paní Oličová.³⁴ Nevíme, zda se u Oličů od počátku plánovalo, že Aťu doprovodí její nejlepší kamarádka, spíše se zdá, že se Anna rozhodla přidat, když se o věci dozvěděla. Tetě Evě se však nápad pranic nelíbil. Na počátku 20. století bylo zcela výjimečné, aby devatenáctileté, tedy podle tehdejších zákonů nezletilé studentky pobývaly bez dozoru dospělých v zahraničí. Navíc měla Paříž v klerikálních kruzích, kterým tetička Eva poprávala sluchu, pověst dekadentního města, v němž mohou ctnostné dívky lehce přijít k úhoně. V únoru 1905 tedy odjela do Paříže Aťa sama, přesněji řečeno v doprovodu své sestřenice, volyňské Češky Lídy Šmolíkové.

Tetička Eva neměla nakonec sílu odolávat Anniným prosbám, zvláště když od Oličů věděla, že Aťa s Lídou se v Paříži vede dobře a dohlíží na ně vzdálený příbuzný Oličů Věnceslav Švihovský. V květnu 1905 konečně dala souhlas, aby se Anna za svou nejlepší kamarádkou vypravila. Dívky bydlely společně v pensionu Desbleds v Rue de Turin a zapsaly se jako mimořádné posluchačky na Sorbonnu.³⁵ Jejich hlavním cílem bylo zdokonalit se ve francouzštině, chodily ale také na přednášky z francouzské historie a literatury.

Anně pro její plavé vlasy začaly kamarádky přezdívat Zlatovláska.

EDKA

Volyňský Čech Věnceslav Švihovský, který jako příbuzný Oličových dostal za úkol na dívky „dohlížet“, žil v Paříži již od roku 1900. Ve svém bytě na Avenue de Versailles měl něco jako studentský salon: každou středu k němu chodili pařížští Češi. V srpnu 1905 se Švihovský na mezinárodním sjezdu Volné myšlenky seznámil s mladičkým pařížským dopisovatelem *Práva lidu* a *Volné myšlenky* Eduardem Benešem. Švihovský

Edvard Beneš v době, kdy se v Paříži seznámil s Annou Vlčkovou.

brzy zjistil, že mají s Benešem podobný pohled na svět a oba jsou skrze četbu *Času* a *Naší doby* ovlivněni Masarykovým realismem. Na jednadvacetiletém studentovi mu imponovala také odvaha, s níž se vydal téměř bez peněz do Paříže, přesvědčen o tom, že si na studia vydělá překlady a dopisováním do českých novin.³⁶

Někdy koncem října nebo začátkem listopadu 1905 seznámil Švihovský ve vestibulu Sorbonny Beneše s trojicí českých studentek.³⁷ O třicet let později na to vzpomínal: „první toto setkání bylo rozmarné“ a všechny

dívky byly „hned na počátku Benešem okouzleny“. Nejvíce ovšem Zlatovláška.³⁸

Beneše s Annou spojoval ne příliš vysoký sociální původ, povahou však byl jejím protipólem. Narodil se 28. května 1884 v Kožlanech na rozhraní západních a středních Čech. Jeho otec Matěj Beneš (1843–1910) měl malé hospodářství, které vlastní pílí rozšířil o povoznictví, cihelnu a obchod se smíšeným zbožím. Jeho manželka Anna Petronila Benešová (1840–1909) přivedla na svět deset dětí, Eduard, kterého porodila ve čtyřiačtyřiceti, byl benjamínek. Malý Eda byl vychován v katolickém duchu, matka dokonce doufala, že půjde na kněze.

Tak jako Anna Vlčková vděčila za svůj vzestup tetě, pomohli Eduardovi bratři: nejdříve o devatenáct let starší bratr Václav (1865–1919), učitel, redaktor a vydavatel, který si ho v roce 1896 vzal k sobě do Vršovic, a později o šest let starší Vojta (1878–1951), také učitel. Díky jejich podpoře mohl Eduard vystudovat české gymnázium na Královských Vinohradech.

Jinak byl mladý Eda uzavřený, hloubavý a nespolečenský chlapec, s nikým se nekamarádil a na okolí působil asketickým dojmem. Od bratrů pochytil radikální pokrokové a socialistické názory a často jimi provokoval své učitele i konzervativně zaměřené spolužáky. Ve volném čase četl, vzdělával se, hrál ochotnické divadlo, rybařil a také sportoval: v septimě dostal sníženou známku z mravů, protože hrál tehdy zakazovaný fotbal za juniorské mužstvo pražské Slavie. Po maturitě, při níž byl hodnocen převážně trojkami a v nejlepším případě dvojkami, se v roce 1904 zapsal na filozofickou fakultu pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde začal studovat moderní filologii. Hned na třetí semestr ale odjel do Paříže, kde se chtěl nejen zlepšit ve francouzštině, ale především realizovat svůj plán na studium politických věd. Svým pobytem měl také načerpat osobní zkušenosti se zemí, která byla tehdy považována za jakousi laboratoř pokrokových idejí.

Okamžité okouzlení, o kterém psal s odstupem času Švihovský, je zřejmě dost nadnesenou charakteristikou počátku vztahu tří mladých dívek k Benešovi. Sebevědomý mladík jim jistě imponoval svými znalostmi, cílevědomostí a intelektuální vyspělostí, na druhé straně je odra-

zovaly jeho neotesané způsoby. Atě Oličové dal jasně najevo, že si příliš neváží jejího otce, kterému se v Praze pro jeho roli v politickém procesu s mladými českými nacionalisty přezdívalo „kat Omladiny“. Na dívky se díval trochu svrchu, udržoval si odstup a choval se rezervovaně. Hezky to popsal Benešův pozdější životopisec Compton Mackenzie: „Dvě z dívek by se byly málem daly odradit důsledným zavrhováním jemnějších mravů, ale Hana Vlčková měla vůli tak silnou jako mladý Beneš, a tak se, jak míjelo jaro a léto 1906, scházivali stále častěji a častěji.“³⁹

Nakonec se ale Beneš s dívkami, k nimž přibyla ještě další volyňská Češka Ida Suková, spřátelil a stal se jejich rádcem a pomocníkem: dával jim popisovat své přednášky, radil jim, co mají číst, diskutoval s nimi o knihách, „zkrátka učil a poučoval“, jak na to s odstupem času vzpomínal Švihovský. Kroužek přátel pořádal výlety do okolí Paříže, vycházky do galerií a společně navštěvoval divadla. Dívky se na oplátku snažily Beneše, který do té doby příliš nedbal o svůj zevnějšek, trochu zcivilizovat. Pod vlivem něžného pohlaví se začal lépe strojit a vůbec se chovat, jak se na džentlmena sluší.⁴⁰

O tom, jak přesně milostný vztah mezi Annou a Eduardem začal, mnoho nevíme. Věnceslav Švihovský, který si později sám vzal jednu dívku ze „čtyřlístku“, Lídu Šmolíkovou, vzpomínal, že Anna Vlčková „svou inteligencí, svým přirozeným důvtipem, společenským taktem, rozšafností, svou jemnou povahou a neodolatelnou roztomilostí byla zjevem přímo okouzlujícím, a není proto divu, že se do ní Beneš vroucně a vážně zamiloval. Sešly se dvě duše, které si rozuměly, a dvě srdce, která stejně cítila.“⁴¹

Vzplanutí muselo být docela rychlé, protože již 16. května 1906 se v Paříži zasnoubili. Nešlo o oficiální katolické zasnuby, ale o rozhovor, který spolu měli v Lucemburské zahradě. Eduard Annu požádal o ruku s tím, že ale nejdříve musí dokončit studia, takže bude nutné, aby byli nějaký čas odloučení. Annu vážnost situace zřejmě trochu zaskočila, dokonce i plakala, ale souhlasila.⁴² Beneš při této příležitosti požádal svou snoubenku, aby si změnila křestní jméno, protože to původní v něm vyvolávalo neblahé asociace na jeho studentskou, zřejmě platonickou lásku

z Kožlan, s nímž prý neudělal dobrou zkušenost. Z Anny se tak stala Hana. Zhruba ve stejné době se také Beneš začal důsledně psát jako Edvard: úpravu svého jména s velkým odstupem vysvětloval tak, že s tím přišel již jeho učitel na obecné škole v Kožlanech a jemu se to zalíbilo, protože je to „kratší a jadrnější“.⁴³

Benešův životopisec Ladislav Kunte líčil o třicet let později zasnoubení Hany s Edvardem poněkud barvotiskově, Haninu roli v Edvardově životě však pravděpodobně příliš nepřecenil: „Ti dva mladí lidé, jinoch a dívka, kteří se onoho májového dne zasnoubili uprostřed květů nejkrásnějšího pařížského sadu, nemohli ovšem tušit, co pro ně budoucnost chystá, ale ta budoucnost ukázala, že byli druh druhu navzájem hodni. Byli, jak se lidově říká, pro sebe stvořeni – a jistě není příliš odvážný soud, že kdyby byl Edvard Beneš volil jinak, nebyl by se v budoucnosti mohl státi zcela tím, čím se pro svůj národ stal; neboť jeho choť měla na jeho díle větší podíl, než se zdá a ví. Je zajisté vedle spolupráce přímé a zjevné také druh spolupráce ještě mnohem účinnější, byť nepřímé a skryté: záleží ve víře ženy v muže a jeho úkol i v její lásce k němu a v onom sotva popsitelném kouzlu, které z její harmonicky vyrovnané osobnosti vyzařuje do života mužova a znásobuje i jeho sílu k službě nadosobnímu cíli i jeho odolnost vůči lidské závisti a zlobě, kterými služba taková bývá provázena.“⁴⁴

REBELKA

Neformálním zasnoubením s Edvardem v Lucemburské zahradě porušila Hana dobové konvence. Na počátku 20. století se ženská emancipace při výběru partnera projevovala jen velmi nesměle. Sňatky byly často součástí rodinných strategií, v nichž city snoubenců hrály druhořadou roli. Oficiální zasnuby byly rituálem s pevně daným programem, v němž rozhodující slovo měli rodiče či poručníci snoubenců.⁴⁵ Hana Benešová se projevila jako rebelka a je jisté, že se tak stalo pod vlivem jejího budoucího manžela, který jako „volnomyšlenkář“ a socialista ne-

bral dobové měšťanské konvence vážně. Pro tetu Šulcovou, která tolik investovala do ochrany své svěřenkyně od nástrah hříšného světa, však představovala zpráva o „zásnubách“ její neteře Anny (přejmenování teta nebrala na vědomí) šok. Dejme ještě jednou slovo Ladislavu Kuntemu: „Když teta Hany Vlčkové zvěděla o úmyslu své svěřenkyně provdat se za Edvarda Beneše, naplnila se její mysl hrůzou. Beneše sice neznala, ale stačila zmínka o tom, že je svými názory nějak blízek profesorovi Masarykovi, aby vynesla nad ním ortel a rozhodla, že k tomuto sňatku dojíti nesmí. Profesora Masaryka neznala sice také, ale z toho, čeho se o něm dočetla v klerikálních listech, jichž byla horlivou čtenářkou, utvořila si o něm představu venkoncem příšernou, v níž Masaryk nabýval podoby Antikrista. Hana však k tetině úžasu projevila úplné nepochopení pro její výstrahu a přemlouvání a na konec, aby jim ušla, vrátila se k matce do Slaného...“⁴⁶ Snoubenci se museli omezit na dopisování, které vedli z důvodu diskrétnosti francouzsky.⁴⁷

Zasnoubení s Hanou nenarušilo Edvardovy studijní plány. Koncem července 1906 odjel na čtyři měsíce do Londýna zdokonalit se v angličtině a se svou snoubenkou, která trávila prázdniny v Čechách, se znovu sešel až na podzim. Tetin hněv zřejmě neměl dlouhého trvání, protože již v roce 1907 odjely Hana s Aťou za Edvardem do Berlína, kde dva semestry studoval na univerzitě, což by bez jejich peněz bylo těžko možné. V září 1908 se oba vrátili do Čech. Edvard měl již v kapse doktorát práv z univerzity v Dijonu, která udělovala diplomy pouze na základě zkoušky a předložené práce – nazval ji *Le problème autrichien et la question tchèque* (Rakouský problém a česká otázka). Vzhledem k tomu, že rakouské úřady francouzský doktorát neuznaly, byl Beneš nucen na pražské filozofické fakultě vypracovat novou disertační práci na téma *Původ a vývoj moderního individualismu*. Druhý doktorský titul získal v červenci 1909.

Ani dvojí doktorát mu však žádnou velkou kariéru neotevřel: od září 1909 až do svého útěku do exilu se živil jako suplující středoškolský profesor francouzštiny a národního hospodářství na Československé obchodní akademii. Finanční zajištění, byť velmi skromné, mu však umožnilo se s Hanou 6. listopadu 1909 oženit.

Manželé Benešovi
na procházce
v okolí Řeňčova
(dnes Řevničov).

S EDVARDEM PŘED VÁLKOU

(1909–1914)

NOVOMANŽELKA

Svatba Hany a Edvarda byla ještě o něco nekonvenčnější než jejich zasnuby – byť se odehrála v chrámu sv. Ludmily na Vinohradech. „Když jsme se dohodli, že se vezmeme a v kterém kostele, rozhodl Edvard, že obřad objedná hned na ráno, jak prý by k tomu přišel nějaký jeho kolega profesor na obchodní akademii, kde Edvard vyučoval, aby za něho suploval anebo aby studenti přišli o vyučovací hodinu jenom proto, že on se žení. Po obřadu hned po 7. hodině ranní manžel skočil do nejbližší tramvaje, aby přišel včas do školy. Já jsem šla nakoupit na nějaký ten lepší oběd.“⁴⁸ O nezvyklosti obřadu svědčí i to, že se ho neúčastnili žádní hosté, a za svědky Haně a Edvardovi šli mladší bratr Ati Oličové Karel a místní kostelník Antonín Planner.⁴⁹

Novomanželé si pronajali byt v ulici U Riegerových sadů 26/1521, tedy jen blok od domu Oličových, kde bydlela teta Eva.⁵⁰ V tomto domě Benešovi bydleli zhruba dva roky. Někdy v průběhu roku 1911 nebo na počátku roku 1912 se přestěhovali do třípokojového bytu ve třetím patře Oličova domu U Riegerových sadů 14.⁵¹ Teta Šulcová se s vyvoleným své schovanky nakonec smířila, podle Ladislava Kunteho se ledy prolomily

Manželé Benešovi v Řenčově s Marií a Aťou Oličovými.

tím, že jí Beneš poradil v nějaké finanční otázce.⁵² Také svou tchýni ve Slaném si Beneš získal a novomanželé za ní často jezdili. Dochovaná korespondence naznačuje, že blízké rodinné vztahy udržovali manželé Benešovi také s Haninými bratry Václavem a Josefem a samozřejmě i s rozvětvenou Benešovou rodinou, zejména jeho sourozenci, protože Benešova matka zemřela již na počátku roku 1909 a otec ji následoval v říjnu 1910.

Sňatkem s Hanou nezískal Edvard pouze milující a oddanou ženu, ale také výkonnou spolupracovnici. Základní Benešovou vlastností byla činorodost a pracovitost. Kromě učitelského úvazku na obchodní akademii vyvíjel širokou publicistickou a vědeckou činnost, angažoval se v realistické straně, zejména mezi její mládeží, podílel se na činnosti sociologické sekce Svazu československého studentstva a také překládal z francouzštiny a angličtiny.⁵³ Literární tajemník prezidenta Masaryka Vasil K. Škrach vzpomínal v roce 1934 na to, že „Beneš snad za ta léta

před válkou, co jsem ho mohl zblízka sledovat, neměl ani jediné neděle „nedělní“ pro své zotavení: právě vždycky celou neděli seděl doma a studoval hromady knih a psal a psal a připravoval si na čtvrtkách velkým svým písmem poznámky k seminářům, k diskusím a svým větším plánům, později i k docentským přednáškám“. ⁵⁴ Hana byla Edvardovi v této činnosti velmi nápomocna. Svým úhledným písmem mu opisovala člán-

Hana a Edvard před válkou v Řenčově.

ky, dělala rešerše v odborné literatuře, překládala z cizích jazyků či opravovala kompozice jeho žáků. Skutečnost, že Beneš některé své články podepisoval iniciálami rodného jména své ženy „V.H.“, ⁵⁵ nasvědčuje, že